

Професорите се последните на кои би им се довериле штипските средношколци во случај на злоупотреба на интернет

Анализа на прашалниците за средношколци од проектот „Кликни мудро“ на ЗГ „Медиа плус“

Контекст:

Структурирани прашања на темата безбедност на интернет и заштита на личните податоци во вид на прашалници беа пополнувани од страна на средношколци на возраст од 15-18 години во три среди училишта во Штип во рамките на проектот „Кликни мудро“.

Прашањата имаа за цел да ги испитаат ставовите на младите во врска со различните теми од областа на безбедноста на интернет, како и практиките за справување со различни безбедносни ризици со кои се соочуваат при користење на интернетот.

Прашалниците ги одговорија ученици од прва, втори и четврта година од три средни училишта во Штип, во кои доминираат тие на возраст на 15 и 16 години. Од нив 39,9% се ученици во ЕМУЦ „Коле Нехтенин“, 35,2% од гимназијата СОУ „Славчо Стојменски“ и 24,9% од СОУ „Јане Сандански“.

Оваа активност беше спроведувана од март до мај 2022 година.

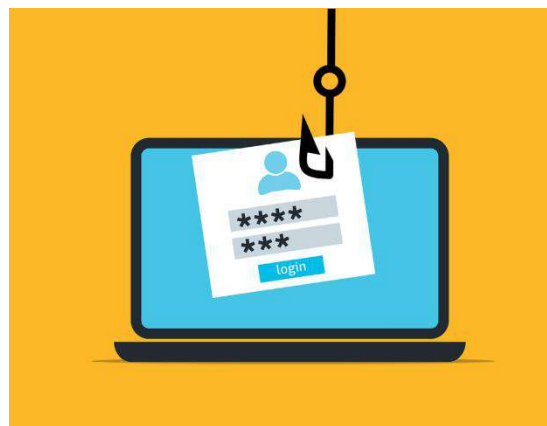
Наоди:

Анализата на прашалниците покажа дека младите не сакаат да се откажат од слободата на користење на интернет, на што пристапуваат без ограничување и минимално прилагодување на приватноста.

Повеќе од половина се свесни за ризиците и опасностите од користењето на интернет и сведочат дека се соочиле со закани и насилство или знаат од искуството на другите. Мал процент одговориле дека биле жртви на сајбер насилство или закани. Младите, кои го пополнувале прашалникот, се чини лесно ја сфаќаат безбедноста на интернет и оценуваат

дека можат сами да се справат со евентуални закани. За ризиците учеле искуствено и низ сопствени примери. Во случај на загрозување на слободата, злоупотреба, сајбернасилство, младите не би побарала помош од наставниците и ги ставаат на последно место каде би се обратиле. За проблемот прво би кажале на родителите, по што следат полицијата и нивните другари.

Информирани се и ги следат случаите на злоупотреба на интернет како што беше „Јавна соба“. Младите имаат свој став за вакви случаи, меѓутоа се со поделени мислења за одговорноста за споделување на материјалите од интимна природа и злоупотребата на личните податоци. Дека случајот “Јавна соба“ е пример за негативна употреба на мрежите, сметаат 38,1% од младите, додека 43,4% одговориле дека споделувањето на таков материјал и учеството во тие групи може да биде кривично дело, за кое следува казна. Сепак, има и такви кои мислат дека членувањето во вакви групи е право на избор (11.6%), а 6,9% одговараат дека споделениот материјал не е проблем, бидејќи не е украден - дел од сликите се земени од профилите, а дел се споделени од самите личности кои се на фотографиите.

Младите наведуваат редица опасности од онлајн просторот – почнувајќи од лажни вести, хакери, откривање на нивната приватност до опасност од педофили и сексуални предатори. Злоупотреба на личните податоци, според испитаниците е најголемата закана од интернет. Следи несаканите сексуални пристапи во chat соби, на социјални мрежи или на е-маил, а речиси идентично по опасност се испратените сексуални слики или содржина и закани на местото/опкружувањето каде пристапуваат на интернет. Свесни се дека злоупотреба на нивни интимни материјали е санкционирано со закон, но сепак, има мала резерва за одговорноста кога се во прашање нивни блиски, пријатели, роднини, другари.

Повеќе од една третина од младите би регистрирале лажен профил со цел да коментираат кај некој друг профил, да комуницираат или пак да кажат нешто што не би го кажале во лице или од својот профил. Речиси една третина од младите испитаници не се запознаени со тоа како функционираат социјалните медиуми во делот на чувањето податоци и објавите од нивните профили.

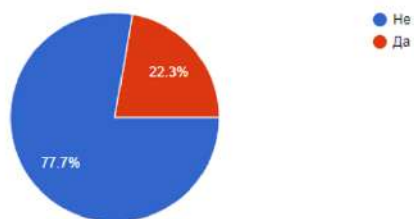
Проф. д-р Методи Хаџи – Јанев

Тим на ЗГ „Медиа плус“

Анализа по прашања:

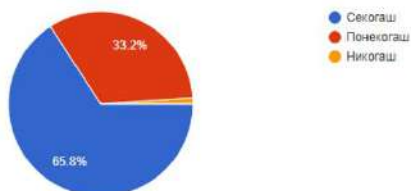
На прашањето дали би користеле поголеми ограничувања на интернет, иако тоа нема да ја дадат потребната слобода, поголемо мнозинство на испитаници – 77,7% рекле дека не сакаат ограничувања на слободата. Во неколкуте коментари има и такви мислења дека се согласни ако тоа би ја зголемило безбедноста, и покрај тоа што ќе ја намалат слободата, бидејќи безбедноста е поважна. Еден од испитаниците дава препорака да се гледа само тоа што е од интерес.

2. Бидејќи е важно да бидеш информиран и доколку ти одлучуваш за правилата за користење на интернетот дали би користел/а одредени ограничувања особено ако знаеш дека ограничувањата нема да ти ја дадат потребната слобода да бидеш во тек (ин) со се?

Во однос на тоа колку е корисно да се користат **поставките за приватност**, **65,8%** одговориле дека сакаат да ги користат, додека **32,2 %** дека се согласни само повремено да ги употребуваат. Само **2%** не сака никакви прилагодувања на приватноста.

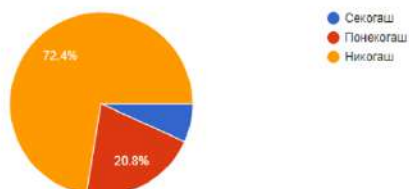
3. Секогаш е добро да се има поголем досег – или виденост на социјалните мрежи. Тоа значи дека ако се стават рестрикции, на пример на тоа кој може да ти ги следи фотографиите) таа можност се намалува. Дали сметаш дека воопшто е корисно да се користат **поставките за приватност**

Висока е свеста за споделување на лозинките кај оваа возрасна група (15-16 години) и 72,4% одговориле дека никогаш ја немаат споделено со свој другар/ка, односно човек со кој дели се'. Меѓутоа, има млади кои понекогаш ја споделиле лозинката - 20,8%, а само

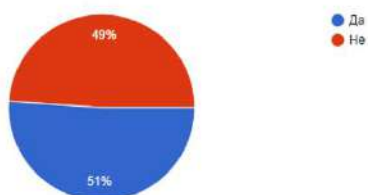
мал процент, односно 6,8% потврдиле дека секогаш ја споделуваат својата лозинка со другар/ка.

4. Да се биде другар и да имаш „бести“ е кул и тренди. Тоа е човек со кого девам се. Тоа значи дека немам проблем ако најдобрата/најдобриот другарка/другар ја има мојата лозинка од барем еден од профилите (е-маил адресите или за пристап до мојот паметен уред). Дали си ја споделил/а својата лозинка и корисничко име со пријател?

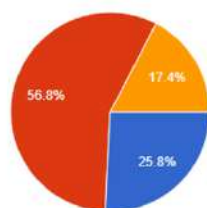
Поделени се ставовите на младите дали би употребиле **автоматско помнење на лозинките и корисничките имиња** на компјутер или пребарувач. Дека оваа пракса е корисна сметаат 51%, додека другата половина од 49% одговориле дека тоа не е добра практика.

5. Користењето на **автоматско помнење на лозинките и корисничките имиња** на компјутер или пребарувач е кул и е многу удобно затоа што не мораш постојано да ја внесуваш лозинката бидејќи тоа зема време

Пониска свесност кај младите има за прилагодување на поставките за приватност и можност да им ја следат активноста на интернет. Повеќе од половината, 56,8% делумно се согласуваат да им ја следат активноста нивните врсници, наставници, симпатии и други познаници. Една четвртина, односно 25,8% одговориле дека се согласни да ги следат само тие што ги знаат, додека 17,4% сметаат дека треба внимателност и не се согласуваат да бидат следени. Дополнително во објаснувањето се свесни дека можат да бидат следени од криминалци, регрутери, екстремисти и други.

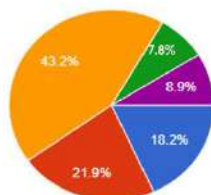
6. Интернетот е слободна зона во која можеме да следиме се што е достапно. Сепак изборот за тоа го правиме самите ние. Поаѓајќи од себе дека не се интересирам да ги следам останатите сметам дека и мене ме следат само тие со кој се познавам или кои ме познаваат

- Целосно се согласувам
- Делумно се согласувам на интернет може да ме следат врсниците, наставниците, симпатии и уште некои други познаници
- Не се согласувам бидејќи на интернет може да ме следат криминалци, регрутери за радикални групи, екстремисти, предатори, покрај врсниците, наставниците, симпатии и уште некои други познаници

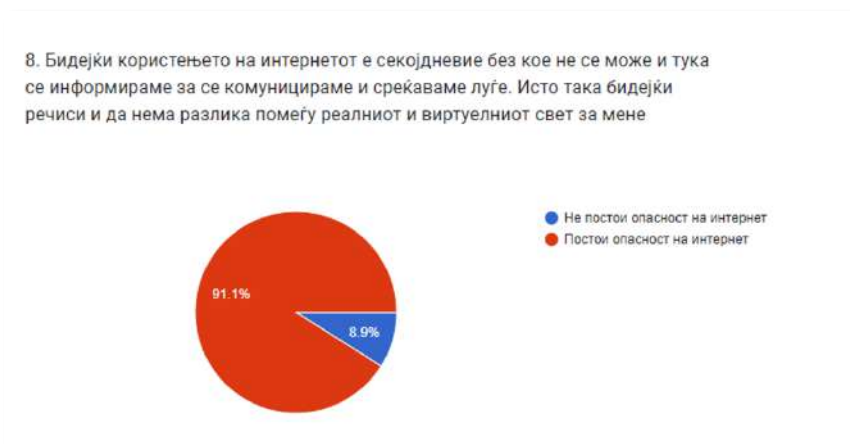
Младите, кои го пополнувале прашалникот, се чини лесно ја сфаќаат безбедноста на интернет и оценуваат дека можат сами да се справат со евентуални закани. Сепак, 43,2% понекогаш се чувствуваат небезбедни на интернет и слушнале на случаи кога луѓе доживеале лоши искуства. Самоуверени 21,9%, кои рекле дека се безбедни и со закани можат сами да се справат. 18,2% одговориле дека никогаш не се соочиле со закани, додека 7,8% споделиле дека доживеале лошо искуство со безбедноста. Има и такви кои оценуваат дека кога се на интернет, никогаш не се чувствуваат безбедни – 8,9% и секогаш кога се онлајн, мислат на опасностите.

7. Користењето на интернетот е секојдневие без кое не се може. Тука се информираме за се комуницираме и среќаваме луѓе. Речиси и да нема разлика помеѓу реалниот и виртуелниот свет. Дали се чувствуваш безбедно на интернет?

- Да, никогаш не сум се соочил/а со никаква закана или непријатност
- Да, мислам дека можам да се справам со било каква закана или н...
- Понекогаш, иако сум слушал/а за луѓе кои имале лоши искуства што...
- Понекогаш, затоа што сум имал/а лоши искуства што ме прават посве...
- Не, никогаш не се чувствувам безбеден на интернет и секогаш ми...

Висок процент од 91,1% знаат за опасноста на интернет и разликата меѓу реалниот и виртуелниот свет, а само 8,9% од младите испитаниците сметаат дена нема опасност. Понатаму во одговорите што ги даваат, наведуваат редица опасности – почнувајќи од лажни вести, хакери, откривање на нивната приватност до опасност од педофили и сексуални предатори. Се споменува и случајот „Јавна соба“ и споделувањето на интимни снимки и фотографии за девојки, без нивна согласност.

Во продолжение одговорите кои се опасностите:

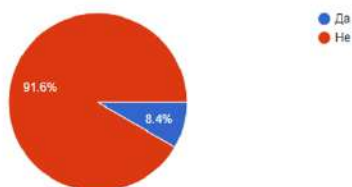
- Лажни информации, се пласираат реклами кои ги мамат корисниците и ја загрозуваат безбедноста во секоја смисла;
- Ако отвораш погрешни линкови или симнуваш пиратски програми, може некој да ги украде; податоците што ги имаш на тој компјутер;
- Лесно може да се хакираат социјалните мрежи и да се земат информациите;
- Има многу хакери, педофили;
- Повеќето наши податоци се достапни за секого;
- Хакирање на профилот;
- Сметам дека не сум во опасност бидејќи повеќето закани на интернет се празни зборови;
- Зависи со кои луѓе сме во комуникација, можат да бидат спемери и предатори;
- Може да преземат наши слики и да ги користи за лоши работи;
- Опасност од хакери;
- На интернет има многу сталкери, кои надгледуваат наши слики и слики на деца;
- Постојат безброј опасности, како злоупотреба на слики, податоци, добивање на различни работи како интимни, сексуални... ;
- Секој може да те следи и за добро и за лошо;
- Има секакви луѓе, кои мислат само лошо;
- Опасност од криминални, порнографски сајтови;

- Нема опасност доколку не кликаме на сите линкови;
- Секогаш ќе има луѓе кои ќе сакаат да си ги остварат своите потреби на штета на другите;
- Има разни сајтови со секакви содржини кои можат да нанесат штета;
- Нашите лични податоци можат лесно да се откријат, доколку не бидеме претпазливи;
- Претставување на луѓе со лажни профили, крадење на нашите лични информации;
- Разни закани, омаловажување, последици по здравјето на личноста;
- Ако ти се заканува некој на социјалните мрежи, ти треба да го игнорираш и да не му ја отвораш пораката;
- Можат да не следат секакви луѓе и да ни навлегуваат во приватноста;
- Има многу личности со злобен карактер и сакаат да ја уништат приватноста;
- Многу хакерски профили, кои ги следат нашите постапки;
- Понекогаш се јавуваат небезбедни ситуации;
- Без наша желба и согласност може да се случи нешто лошо;
- Можат да ни ја најдат ИП адресата – решение е VPN мрежа;
- Може некој да не малтретира и да ги злоупотребува нашите слики;
- Било кој службеник може да ги злоупотреби нашите лични податоци;
- Има многу лоши коментари, кои негативно и лошо влијаат врз луѓето;
- Јавна соба;
- Доволно едуциран во ИТ може лесно да се справи со сите опасности;
- Злоупотреба на лични податоци;
- Сам одлучувам кој ризик ќе го прифатам;
- Може да добијам непријатни пораки или да ми го хакира профилот и да ми ги земе податоците;
- Некој со лажен профил може да ни се претстави како наш другар;
- Сајбер насилство брз деца со слаба психа;
- Може да фотошопираат слики.

Голем процент на млади покажале свесност за опасноста од оставање на лични податоци на интернет страни кои примамуваат и бараат податоци како местото и адресата на живеење, податоци за родителите, лозинката на е-маил адреса или профилот од социјалните мрежи. 91,6% одговориле дека нема да се регистрираат на страна која бара вакви податоци, додека 8,4% рекле дека сепак ќе прифатат и ќе ги остават овие податоци.

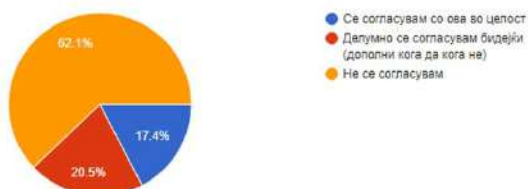
9. Ако пристапиш кон некоја возбудива веб страна која не ја познаваш доволно дали ако е потребно да се регистрираш и да оставиш податоци за местото и адресата на живеење, за твоите родители, лозинката на твојата емаил адреса или твојот профил од социјалните мрежи, ќе се регистрираш?

Повеќе од една третина од младите би регистрирале лажен профил со цел да коментираат кај некој друг профил, да комуницираат или пак да кажат нешто што не би го кажале во лице или од својот профил. 17,4% одговориле дека целосно се согласни да отворат лажен профил, додека 20,5% делумно се согласуваат со ова. Во објаснувањето, некои од испитаниците одговориле со: „Зошто да не, интересно е“.

Меѓутоа, повеќе од половината млади - 62,1% сметаат дека тоа не е добро и не би отвориле лажан профил и лажно би се претставувале во комуникација со останатите корисници.

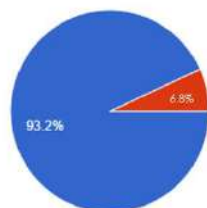
10. Некогаш мислиме дека е во ред да имаме лажен профил за да видиме нечиј друг профил или да коментираме, комуницираме со некој друг или пак да му кажеме нешто што во лице не можеме или се срамиме или пак немаме храброст, или пак сметаме дека е подобро да е анонимно ама сакаме да помогнеме

На предизвикот да се отвори порака па и додаток или линк од непознат, огромен процент од 93,2% одговориле дека нема да ја отворат и нема да преземат никакви дејства, додека 6,8% немаат проблем со тоа да ја отворат.

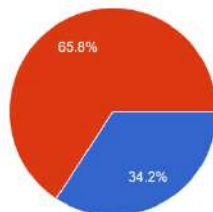
11. Кога пристига е-мајл или порака на „чат“ од непознат е во ред

- Ако ја отвориме пораката и прочитаеме но не преземаме дејствија понатаму
- Ако ја отвориме пораката и прочитаеме и клинеме на линкот кој е споделен за да се запознаеме подетално со тоа што ни го кажува

Кога се работи за порака, мејл, чет и додатоци од познати, 34,2% сметаат дека тоа што го знаат испраќачот е доволно да го отворат и безрезервно веруваат, без оглед на содржината. Сепак, 65,8% одговориле дека сметаат дека се работи за безбеден материјал, но би провериле со испраќачот за што се работи.

12. Кога пристига емаил или порака на „чат“ од познат е

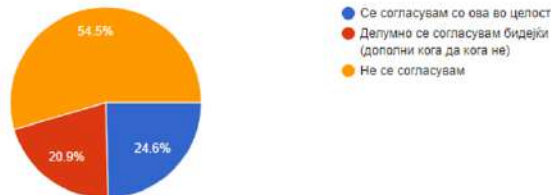

- Безбедно да ја прочитаеме пораката и да го отвориме линкот кој го споделил
- Безбедно да ја прочитаеме пораката и да го отвориме линкот кој го споделил, но само ако му се јавиме или најдеме др начин да ривеориме дека тој вистински ја пратил поракат и ја споделил со нас

Речиси една третина од младите испитаници не се запознаени со тоа како функционираат социјалните медиуми во делот на чувањето податоци и објавите од нивните профили. На прашањето дали со гаснењето на профилот може да се скрие одредено однесување или дејствие, 24,6% одговориле дека тоа го решава целосно проблемот, додека 20,9% делумно. Повеќе од половината или 54,5% се свесни дека со гаснењето на профилот, сите податоци остануваат на мрежата. Во еден од коментарите, испитаник додава:

„Тој профил може некој да го запамети или да има слики со содржините што ги имало на него“.

13. Поврзано со претходното прашање - сметам дека е безбедно бидејќи можам да го изгасам профилот и никој да не дознае за тоа, моето однесување нема да биде забележано од никој

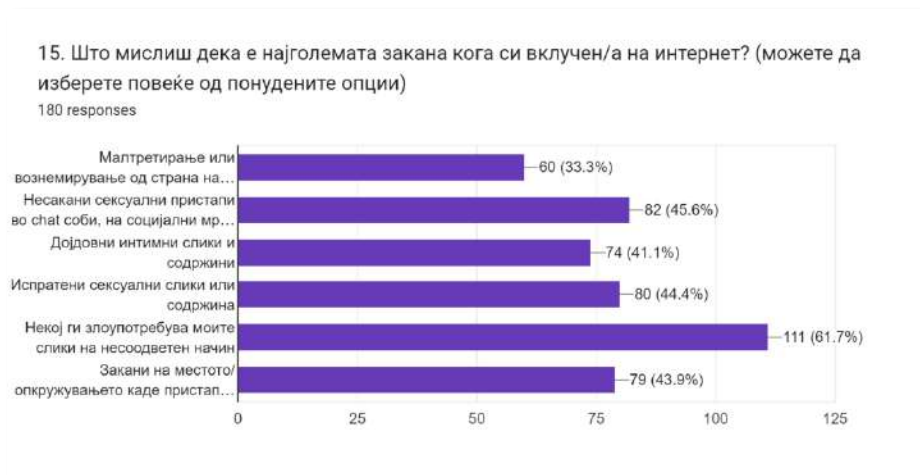
Случајот „Јавна соба” е земен како пример за тоа како се организирани групите на социјалните мрежи. Дека случајот е пример за негативна примена, сметаат 38,1% од младите, додека 43,4% сметаат дека споделувањето на таков материјал и учеството во тие групи може да биде кривично дело, за кое следува казна. Сепак, има и такви кои мислат дека членувањето во вакви групи е право на избор (11.6%), а 6,9% одговара дека споделениот материјал не е проблем, бидејќи не е украден - дел од сликите се земени од профилите, а дел се споделени од самите личности кои се на фотографиите.

14. Настаните како Јавна соба и слични групи кои се организирани на социјалните медиуми се

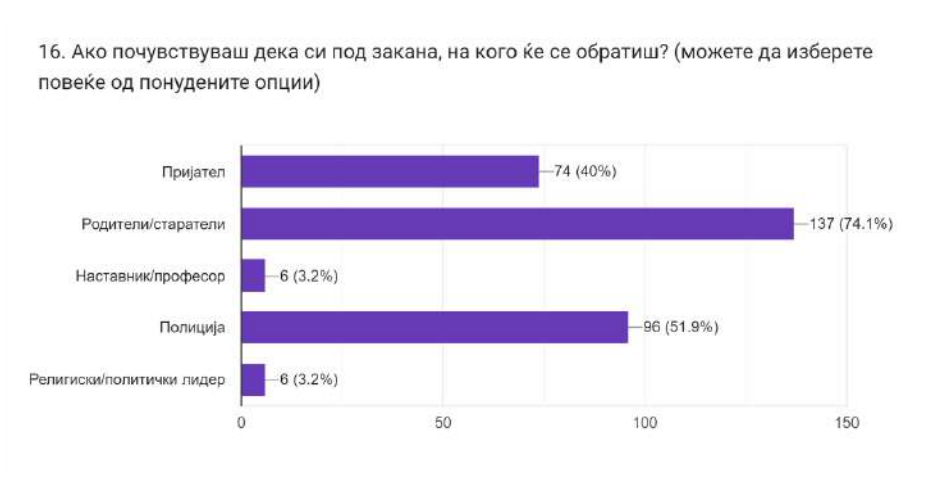

Злоупотреба на личните податоци, според испитаниците е најголемата закана од интернет. Како алтернатива на прашањето која е најголемата закана при вклучување на интернет, за опасноста да бидат злоупотребени личните податоци се изјасниле 111 млади. Следна опасност се несаканите сексуални пристапи во chat соби, на социјални мрежи или на е-маил, за што се определиле 82 млади. Речиси идентично по опасност со 80 одговори се испратените сексуални слики или содржина, а 74 млади сметаат дека опасност се заканите на местото/опкружувањето каде пристапуваат на интернет. Последни две, според рангирањето опасности се дојдовните интимни слики и содржини за 74 млади и последно е малтретирање или вознемирување од страна на пријатели или познаници, за што се определиле 60 испитаници. Во дадените алтернативни одговори, што друго претставува опасност, наведени се: Пропаганда или лажни информации; Опасноста од гаснење на

компјутерот од Ddos напади; Закани исказани/напишани во текот на игри; Прибирање на сите информации.

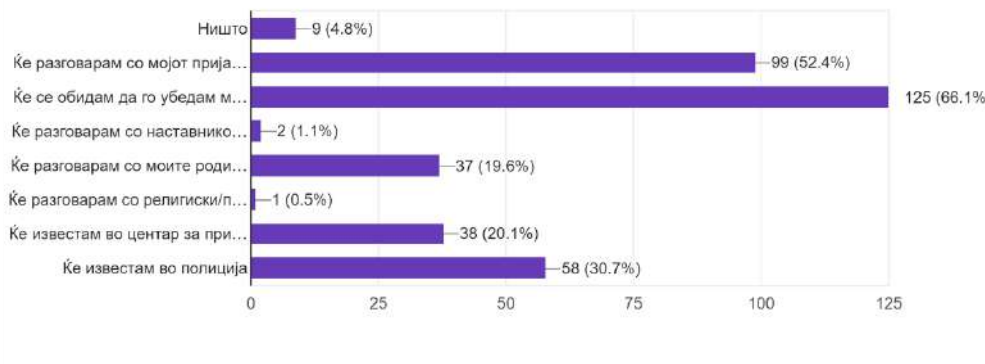
Доколку се соочат со закана на интернет, младите средношколци одговориле дека прво ќе се обратат на родител, додека на последно место се наставниците и религиски или политички лидер, што зборува за нивната доверба. Најголемиот дел – 137 млади одговориле дека ќе кажат и ќе побараат помош од родител или старател, следи полицијата, на која би се довериле 96 млади и на крај пријатели – 7 млади, наставници и религиски или политички лидер – 6.

Што ќе преземат ако имаат пријател кој е под закана или ризик, повеќето одговориле дека ќе се обидат да го убедат пријателот да побара помош (125), потоа следат одговорите дека ќе разговара со пријателот во невоља (99), ќе ја извести полицијата (58), за тоа ќе ги

извести своите родители (37), нема да стори ништо (9) и само двајца би кажале на наставникот, а еден на верските или политичките лидери.

17. Ако имаш пријател кој е под закана/ризик, што ќе преземеш? (можете да изберете повеќе од понудените опции)

На прашањата за тоа што е дела кои доаѓаат од нивни блиски, пријатели и познаници е казниво повеќето се свесни дека независно од кого доаѓаат, прекршувањето на приватноста, нарушената сајбер безбедност, сајбер насилство и злоупотребата на нивните податоци и интима, е кривично дело.

Што е казниво - по прашања:

- Притисок од пријатели да правиш работи на интернет кои не сакам да ги правам
65,7% - да
34,3% - не

- Малтретирање или вознемирување од страна на пријатели или познаници
77,6% - да
22,4% - не

- Несакани интимни пораки и пристапи во chat соби, на социјални мрежи или на е-маил
78,5% - да
21,5% - не

Дојдовни интимни слики и содржини

72% - да
28% - не

-Испратени интимни слики или содржина

71,2% - да

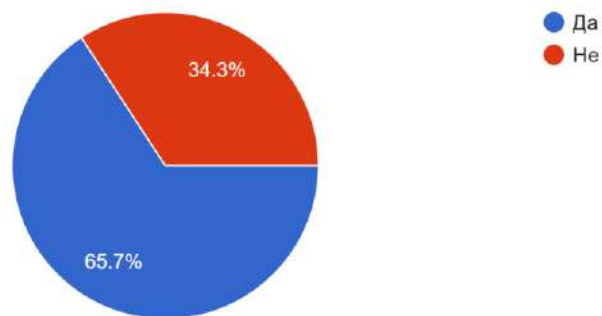
28,2% - не

- Некој ги злоупотребува моите слики на несоодветен начин

87,4% - да

12,6% - не

18. Дали сметаш дека следните дела се казниви Притисок од пријатели да правиш работи на интернет кои не сакам да ги правам:

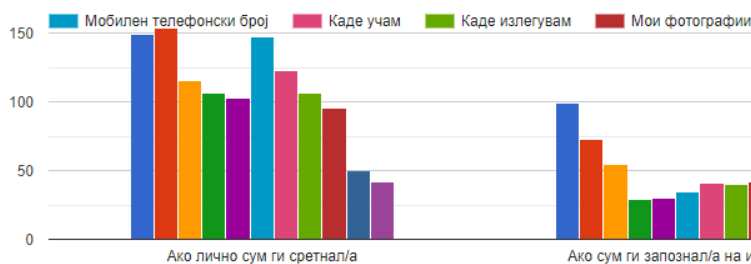

Кога некој пријатели на социјалните медиуми што му се допаѓа, а лично не го познавате, предложи средба во живо, најголемиот дел од младите (53,1%) одговориле дека за тоа би го известиле другар/ка, следат родителите со 43%, додека мал број би кажале на наставник или на полиција.

Постои значајна разлика во довербата во луѓе кои младите ги познаваат и тие што ги среќаваат на интернет. Од тоа зависи и кои и какви податоци за себе би споделиле со луѓето. За тие што ги знаат лично и ги сретнале во реалниот свет, младите би споделиле: име, возраст, број на мобилниот телефон, е-мајл и каде учи и излегува.

Со луѓето што ги знаат на интернет, тој процент на согласност за споделување на податоци е драстично помал, но сепак би споделиле само име, возраст и е-мајл. Голем дел одговориле дека не би споделиле ништо.

25. Интернетот и социјалните медиуми се можност да се шират пријателства и да запознаеме нови луѓе и личности, кои може да не доведат до нови можности (понуда за работа, понуда за членство во некој иновативен клуб или пак да станеме дел од некоја социјална група која може да ни користи). За таа цел сметам дека е во ред да споделем некоја од следните информации со странец на интернет? (означете со X во соодветните полиња)

ЗГ „Медиа плус“
Август, 2022

Овој публикација е поддржана од Амбасадата на САД. Мислењата, откритијата и заклучоците или препораките изнесени овде се на имплементаторот/авторот ЗГ „Медиа плус“, и не ги одразуваат оние на Владата на САД.